Heidegger, “dünyadalık” kavramıyla özne-nesne ayrışmasına dayalı dualist yaklaşımı aşmaya girişir.

<<< Önceki Bölüm:Benimsellik

Oldum olası şu “töz” kavramına kanım bir türlü ısınmadı. Evet kavramlara duygusal yaklaşmamaIısın ama elimde değil. Yine de, merak etme, gerektiğinde kullanmaktan çekinmem. Heidegger’in “töz” kavramına karşı böyle bir antipatisi var mıydı bilinmez ama “töz”süz düşünmeye itina gösterdiği anlaşılıyor.

Her şey, evren, sürekli ve sonu gelmez görünüyor; halbuki akıl, ayrık ve sonlu olana dair öğelerle işliyor. Akılla her şeyi, evreni nasıl kavrayabiliriz? Evren, töz denilen, akılda karşılığı bulunacak, zamanla değişmeyen, sayısı belli, sonlu ve ayrık öğelerden oluşuyorsa ve bunların birbirleriyle etkileşimleri sabit kurallara tabiyse bu olanaklıdır.

Felsefi bir kavram olarak “*extended*”, “yayılmış”, “uzamış” demektir ve “cismani”ye karşılık gelir. Tanımında olmasına karşın “cismani töz”, Türkçe sıradan düşünme sırasında bırak “yayılmış töz”e ya da “uzamış töz”e karşılık gelmeyi bunları çağrıştırmıyor bile. “Maddi”ye karşılık gelen ve toprağı, anneyi çağrıştıran İngilizce “*material*” kavramı, mekanda yayılan cismaninin ötesinde başta ağırlık olmak üzere gözlemlenen özellikler taşındığını da ima eder. Çoğunlukla “*extended*”ın yerine doğrudan “maddi”yi kullanmayı yeğliyorum; burada da öyle yapacağım.

Maddi tözün birbirleriyle sabit kurallara göre etkileşen, daha fazla parçalanmaz, sayıları sabit, zamanla değişmez parçacıklar, atomlar olduğu düşünülür. Ancak bütün bunları düşünen insanın bu maddi işleyişin bir sonucu olması, insanı her türlü sorumluluktan kurtarıp mutlak masumlaştırır. Halbuki mutlak masum olan, insan dışında kalan şeylerdir. Sorumluluk yüklenmiş olman, masum olmaman seni herhangi bir şey değil de insan yapar. İnsan olduğuna göre davranışının doğal olarak belirlenmemiş, senin sorumluluğunda bir bileşeni vardır. İnsan davranışının doğal olarak belirlenmemiş bir birleşeni varsa bunun da kavranması için töz olmalı ama maddi töz olmamalıdır. Böylece ikinci tür bir töz düşünülür

olur.

Descartes'e atfedilen yaklaşıma göre, dünyada biri bizim gibi düşünen şeyler, diğeri masa, sandalye gibi nihayetinde mekan ve zamanın tüm dokusunu oluşturan maddi şeyler olmak üzere iki tür töz vardır.(3) Heidegger'in özellikle imha etmeye uğraştığı, insan ve dünya arasında olduğu düşünülen ilişkinin -Descartes'tan kaynaklanan ve modern felsefede yaygın olan- bu türlüsüdür.(3)

Her şeyi akılla kavrama arzusuna kapılmadığında, "töz" kavramına duyulan gereksinim de ortadan kalkar. Gördüğün görmediğin, anladığın anlamadığın her şeyi kavramaya çabalamaktansa gördüklerinden anladıklarından başlayamaz mısın aklını temellendirmeye? Böyle yapacaksan öncelikle burada olmanın dünyada olmak olduğunu anlarsın; buradalık dünyadalıktır.

Felsefi ve tabii ki bilimsel görev, özne'nin nesneler dünyasına ulaşımını güvence altına almaktır.(3) Varlığının güvence altına alınmasını bekleyen, bilgidir. Düşünen şeylerle maddi şeyler arasındaki ilişki bir bilgi ilişkisidir.(3) Özne (insan) ile nesnenin (maddi dünyanın) ilişkisi olarak bilgi, özne-nesne ayrımını gerektirir. Heidegger, bilginin önemini yadsımaz, sadece öncelikli olduğunu benimsemez.(3) İnsan ve maddi dünya arasındaki ilişkinin dualistik resminin öncesinde, Heidegger'in "buradalık dünyadalıktır" formülüyle dile getirdiği daha derin bir birlik yatar.(3)

Orada sana karşı duran nesnelerin dünyasıyla yüz yüze gelmiş, serbestçe salınan bir zat, bir ego değilsin.(3) Tam tersine, Heidegger'e göre, sen dünyansın.(3) Nesnelerin dünyasından ayrık bir özne olarak değil de -senin "ben" olman ile dünyanın olmasının çoğunlukla ayrıştırılamadığı- bir açıklık tecrübesi olarak buradalığı düşünerek Heidegger'in söylediklerinin anlamını yakalayabilirsin.(3)

En yakından ve en sıkça dünya, kendini sana kullanışlı ya da yararlı bir dünya olarak; genel, ortalama gündelik tebrübenin dünyası olarak duyurur.(3) Üzerinde yazı yazdığın masa, geometrik olarak düzenlenmiş mekan ve zamanın sürekliliği içinde var olan, tanımlanabilir

belli tözlerden yapılmış bir nesne olmaktan çok sadece üzerinde yazı yazmaya yarayan, tabletini ve çay bardağını yerleştirmek için kullanabileceğin bir masadır.(3) Heidegger, gündelik dünya tecrübene yorumlayıcı eğilimlerini bir yana bırakıp güvenmelisin ve sana kendini gösterene çok daha yakından katılmalısın diye ısrar eder.(3)

Dünya, senin için anlamlı olan ve birbirine bir bütün olarak bağlı olan kullanışlı şeylerle doludur.(3) Dünya, birbiriyle ilişkili bir dolu şeydir; masandaki tablet, üzerindeki atlet, odada duran masa, pencereden baktığında gözüken bahçe ya da sokak, kentin duyduğun uğultusu.(3) Heidegger'in "çevre" (Alm. *die Umwelt*) dediği işte budur; insanları saran dünyayı bu çevrede betimlemeye çalışır.(3)

Heidegger'in ısrarı, akıl ile gerçeklik arasında dualistik bir ayrım yapan standart akıl felsefesi aracılığıyla bilimsel sorgulamanın, dünyanın yaşamış olduğun tebrübesini kaçırdığı ya da görmezden geldiği konusundadır.(3) Gerekli olan, dünyanın yaşamış olduğun tebrübesinin fenomenolojisidir.(3)

Almanca "mevcut", "müsait", "hazırda bulunan" için kullanılan sözcük "*vorhanden*"dır. Bu sözcüğün etimolojik karşılığı "elin önünde"dir. Heidegger buna nazire olarak bir de "elinde" anlamına gelen Almanca "*zuhanden*" sözcüğünü ortaya atar. Masanın üzerinde duran kalem hazırdır, elin önündedir. Buna bakıp görüş geliştirebilirsin. Ancak kalemi eline aldığında durum değişir. "K"yi, "a"ları, "v"yi, "r"yi ve "m"yi nasıl yazdığını düşünmeden elindeki kalemle "kavram" yazabilirsin. Kalem, elin önünde olduğu sürece, "ben" (özne) ile kalem (nesne) arasında bir ayrım yapıp düşünerek vakit geçirebilirsin. Halbuki kalemi eline aldığında, "yazıyorum" diye ifade ettiğin yazma süreci boyunca kalem ile "ben" dediğin ayrıştırılamaz. Kalem olmasa sen yazıyor olabilir misin? Senin yazıyor olman, kalemin olmasını gerektirir; kalemle senin aranızdaki ilişki salt bir nesne-özne ilişkisi değildir.

Heidegger, dünyaya yaklaşımın elin önündelik ve elindelik olmak üzere iki yolu arasındaki farkı ortaya koydu.(3) Elin önündelik, nesnelerden oluşan bir dünyaya kuramsal yaklaşıma gönderme yapar.(3) Elindelik, kullanışlı ya da yararlı olan şeylerle fiili ilişkimizi betimler.(3)

Heiddegger’in ana iddiası, fiiliyatın kurama, elindeliğin elin önündeliğe önceliğidir.(3) Dünyayı kuramsal olarak kavramaya kalkışan Descartes sonrası felsefenin baskın çoğunluğu dış dünyanın varlığından bile kuşkuya düşerken Heidegger’e göre insan olarak dünyayı oluşturan toplumsal fiillerin karmaşık ağına ayrıştırılamaz biçimde bağlısındır.(3) Kalem olmasa sen yazamazsın; kalemsiz “ben” dediğinden başka bir şey olurdun. Dünya, ne isen onun bir parçasıdır.(3)

Çevrende kim olduğuna bağlı olarak farklı farklı davranırsın. Örneğin çocuk, annesinin yanında başka türlü davranır. Büyükler de farklı değildir. Çocuklar varken bazı şeyleri yapmazsın ya da başka türlü yapmayacak bazı şeyleri yaparsın. Çevrende kim olduğuna göre ne yaptığın değişir. Neyi yaptığını yalnızca çevrendeki kullanışlı ve yararlı şeyler değil aynı zamanda da çevrendeki diğer insanlar, burada olma durumundakiler (buradalıklar) da belirler. Dünyanın tecrübesi, birlikte bir tecrübedir. Buradalık, birlikteliktir (Alm. *das Mitsein*).

>>> Sonraki Bölüm: Fırlatılmışlık